

ks. Szymon Pikus, Radom – Stalowa Wola

ISTOTNE ELEMENTY INSTYTUCJI PRAWNEJ SĘDZIEGO KOŚCIELNEGO

1. Wstęp

Autorytet rozsądzający spory istniał na przestrzeni wieków, mając charakter prywatny bądź publiczny oraz zmieniając swój zakres znaczeniowy. Stąd konieczne wydaje się, by posługując się pojęciem sędziego kościelnego, poznać istotne elementy tego urzędu, bezsprzecznie należącego do najistotniejszych we Wspólnocie Kościoła. Instytucja sędziego kościelnego występuje we wszystkich okresach istnienia Kościoła, przechodząc szereg uściśleń. Urząd ten czerpie też swoje źródła z bogatych doświadczeń prawnych Narodu Wybranego, podkreślających teologiczny fundament misji sędziego¹. Należy bowiem pamiętać, że system prawa starotestamentalnego przenikał jakby w naturalny sposób do prawodawstwa kościelnego. Zgodnie z wolą Jezusa prawo Narodu Wybranego nie zostało zmienione, a jedynie uzupełnione i udoskonalone².

Prezentując urząd sędziego kościelnego, warto zwrócić uwagę na istotne elementy tej instytucji, pozwalające na jej zdefiniowanie, tym bardziej, że posiada ona silne podstawy do rozsądzania spraw we wspólnocie w imieniu Boga. Ponadto, ponieważ misja sędziego sprawowana jest w społeczności wierzących, a osoba sędziego także należy do wspólnoty Ludu Bożego, stąd władza mu przysługująca posiada charakterystyczną dla porządku kościelnego podstawę. Podstawa ta wynika z jedności władzy świętej. *Iudex ecclesiasticus* ustanowiony jest dla administrowania wymiarem sprawiedliwości we wspólnocie wiary, a obszar zadań sędziowskich w społeczności Kościoła jest specyficzny.

2. Istotne elementy pojęcia sędzia kościelny

Spółeczność Kościoła od początku istnienia próbuje rozstrzygać rodzące się w niej spory oraz zapobiegać praktykom łamania prawa nadanego przez Boga. W oparciu o tradycję żydowską oraz osiągnięcia myśli prawnej Rzymian, Kościół konstruuje oryginalny, właściwy dla siebie sposób prowadze-

¹ Zob. Sz. Pikus, *Biblijne podstawy urzędu sędziego w prawie kościelnym*, Studia Diecezji Radomskiej, 6:2006, s. 451–458.

² Mt 23,3.5.17.18.

nia spraw sądowych³. Znaczącą rolę odgrywały w tym procesie wskazania Apostołów, przybliżające gminom chrześcijańskim istotne zasady rozpoznawania i rozstrzygania sporów, uwzględniające naukę Chrystusa o sądzeniu⁴. Podobnie jak w starożytności żydowskiej oraz w społecznościach świeckich, osobą kompetentną do rozpatrywania przedkładanych kwestii i rozstrzygania sporów powstających między wiernymi w Kościele, jest człowiek posiadający władzę i piastujący publiczny urząd sędziego. Specyfika misji Kościoła oraz natura władzy w społeczności chrześcijan, mająca charakter władzy świętej sprawia, że sędzią dla wiernych jest biskup⁵. Oprócz biskupa diecezjalnego urząd ten mogą pełnić powołane przez niego inne osoby. Dla podkreślenia specyfiki władzy sędziowskiej spełnianej w społeczności ludzi wierzących zostają one nazwane sędzią kościelnym.

Ukazując treści związane z wyrażeniem *iudex* można sięgnąć do etymologii pojęcia, jak i terminów mu pokrewnych⁶. Analizy dotyczące tych zagadnień wskazują na istotną rolę, jaką odgrywa przy spełnianiu funkcji sędziowskich rozstrzygnięcie wątpliwości, jakie następują w umyśle osoby obdarzonej autorytetem sędziego. Gruntowny namysł następujący po rozpoznaniu konkretnego problemu oraz rozważenie wszystkiego, co przemawia za bądź przeciw, prowadzi do rozstrzygnięcia, będącego aktem woli. Skutkiem tej ludzkiej decyzji, podjętej na podstawie własnej wiedzy, doświadczenia, sumienia oraz przepisów prawa, osoba obdarzona w społeczności autorytetem zaprowadza ład prawny, który osoby zobowiązują się zachowywać⁷. Współbrzmia z tym słownikowe określenia funkcji spełnianej przez sędziego. W ich rozumieniu sędzia, to rozjemca, osoba wyrokująca⁸, sądząca sprawy i wymierzająca sprawiedliwość⁹. Dokładniej charakteryzuje sędziego inny opis wskazujący, iż jest on funkcjonariuszem publicznym, zawodowo bądź niezawodowo sądzącym sprawy i wymierzającym sprawiedliwość, który może być mianowany lub wybierany¹⁰. Podsumowując można stwierdzić, iż pojęcie „sędzia” oznacza funkcję w społeczności, urząd, na którego istotne zadanie składają się następujące elementy:

³ Szerzej o tym: B. Wilanowski, *Rozwój historyczny procesu kanonicznego*, t. 1, Warszawa 1929; A. Dziega, *Kościelny proces ustny*, Lublin 1992, s. 11–20.

⁴ Por. 1Kor 5,3-5; 1Tm 1,19-20; 5,19.

⁵ Do *pastoralis correctio* biskupa, jak zaznacza w drugiej połowie III wieku autor Didaskaliów, przynależy troska o dyscyplinę i wypełnianie w chrześcijańskiej wspólnocie urzędu sędziowskiego. Zob. U. Mosiek, *Das altkirchliche Prozeßrecht im Spiegel der Didaskalie*, Österreichisches Archiv für Kirchenrecht 16:1965, s. 183.

⁶ M.in. *dico, iudico, iudicium*, sąd, sądzić. Por. Plezia, *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1998, t. 2, s. 142–144; t. 3, s. 281–282.

⁷ Szczegółowe rozważania dotyczące etymologii pojęcia sędziego kościelnego. Zob.: P. Gricewicz, *Zadania sędziego kościelnego w sprawach o nieważność małżeństwa*, Roczniki Nauk Prawnych 8:1998, s. 161–164.

⁸ A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992, s. 367.

⁹ *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 10, Warszawa 1967, s. 940.

¹⁰ M. Szymczak, *Słownik języka polskiego*, t. 3, Warszawa 1985, s. 203.

- postępowanie, inaczej pewien ciąg czynności polegających na gromadzeniu argumentów pomocnych w rozpatrywaniu jakiejś wątpliwości i jej pełnym wyjaśnieniu;
- osobiste rozważanie, gruntowne analizowanie przedłożonych argumentów;
- akt woli sędziego, czyli osobista decyzja osoby upoważnionej do jej wydania, podjęta z zachowaniem przepisów prawa;
- element skutków formalno-prawnych, jeśli decyzja jest wydana na mocy urzędu pełnionego w trybunale, nie zaś jako prywatnego rozjemcy¹¹

Rozważywszy ogólnie określoną funkcję sędziego, warto przybliżyć powstałe w kanonistyce opisy urzędu sędziego kościelnego. W normach prawa kanonicznego nie zamieszczono legalnej definicji pojęcia *iudex ecclesiasticus*. Jednak pośrednio, na podstawie niektórych obowiązujących kanonów, można wyszczególnić przymioty niezbędne dla osoby pełniącej ten urząd. Pomoc stanowią definicje, jakie wykształciła nauka prawa kanonicznego oraz współczesna literatura przedmiotu. Te próby zdefiniowania są kluczowe dla przedstawienia konstytutywnych elementów pojęcia urzędu sędziego kościelnego.

Definicja sędziego kościelnego, pochodząca z okresu zaraz po promulgacji kodeksu z 1917 r. brzmiała: „Sędzia jest urzędnikiem stałym, który na mocy urzędu sobie nadanego, albo urzędnikiem czasowym, który na mocy delegacji ma prawo i obowiązek rozsądzać sprawy sporne lub karne do rozstrzygnięcia prawnie sobie przedłożone. Jeżeli do sądenia wyznaczono kilka osób kolegalnie, to takie kolegium sędziów nazywa się sądem kolegalnym”¹². Opis ów podkreśla, że sędzia kościelny pełni urząd publiczny, powierzony na stałe lub na pewien okres czasu. Jego istotne zadanie stanowi rozsądzanie, czyli łączne rozpoznawanie i rozstrzyganie spraw przedstawionym mu zgodnie z przepisami prawa.

Conte a Coronata podkreśla z kolei, opierając się na ówczesnej normie prawa kanonicznego¹³, iż sędzia kościelny to kapłan nienaruszonej sławy, biegły w prawie kanonicznym, wybrany przez biskupa do wykonywania jego władzy w rozsądzaniu sporów między wiernymi¹⁴. Definicja ta akcentuje nie tylko najistotniejsze zadanie sędziego, jakim jest rozstrzyganie sporów przedłożonych przez wiernych trybunałowi kościelnemu, ale wymienia też przymioty niezbędne dla poprawnego wypełniania tych zadań. Koniecznymi przymiotami sędziego kościelnego są według tej definicji: biegłość w prawie kanonicznym, nienaruszona sława oraz działanie na mocy powierzonego przez biskupa urzędu, czyli udział w wykonywaniu jego władzy sądowniczej.

¹¹ P. Gricewicz, *Zadania sędziego kościelnego*, s. 164.

¹² F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne, Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Kraków 1933, s. 259-260.

¹³ Por. CIC 1917 c 1574: „*In qualibet dioecesi presbyteri probatae vitae et in iure canonico periti, [...] eligantur ut potestate ab Episcopo delegata in litibus iudicandis partem habeant [...]*”

¹⁴ M. Conte a Coronata, *Compendium Iuris Canonici*, vol. 1, Romae 1942, s. 214.

Według Robertiego pojęcie *iudex ecclesiasticus* zawiera w sobie dwa ważne składniki dotyczące jego zadań. Jeden element stanowi fakt rozpoznawania, czyli prowadzenia sprawy, a drugim jest ten, iż sędzia to osoba ferująca wyrok w danej sprawie¹⁵

W ujęciu Pieronka sędzia kościelny jest osobą urzędową, obdarzoną kościelną jurysdykcją do rozpatrywania i rozstrzygnięcia sporów, zgodnie z przepisami prawa¹⁶. Do definicji tej nawiązuje Pawluk nazywając go: „osobą urzędową, mającą udział w kościelnej władzy sądowej, dzięki czemu może on rozpatrywać i autorytatywnie rozstrzygać spory zgodnie z prawem”¹⁷. Istotnym w powyższej definicji jest wskazanie, iż sędzia to osoba piastująca ważny urząd publiczny w Kościele i mocą tego urzędu działa dla dobra publicznego Kościoła. Z urzędem tym wiąże się posiadanie kościelnej jurysdykcji sądowej, czyli władzy sądowej zakresu zewnętrznego, uzyskanej, albo z pełnią władzy rządzenia w przypadku np. biskupa diecezjalnego¹⁸, albo wraz z urzędem, jak ma to miejsce odnośnie oficjała lub sędziów¹⁹. Każdy sędzia kościelny wyrokuje na podstawie posiadanej władzy sądowej, czyli Autorytetem Kościoła, a nie na podstawie własnego, osobistego autorytetu²⁰. Powyższa definicja wskazuje na kolejne istotne elementy pojęcia sędziego. Są nimi: zadania rozpatrywania i autorytatywnego rozstrzygnięcia sporów. Sędzia kościelny ma obowiązek rozpoznać przedstawioną mu wątpliwość przez prowadzenie sprawy, a po gruntownym rozważeniu argumentów wydać sądowe rozstrzygnięcie. Podjęta przez sędziego decyzja procesowa stanowi autorytatywne usunięcie niepewności, a zarazem aplikację obowiązującego prawa do konkretnego przypadku. Rozsądzanie, jakiego dokonuje sędzia kościelny, ma następować, jak podkreślają zgodnie definicje, zgodnie z przepisami prawa. Oznacza to, iż osoba sprawująca władzę sądową, wymierza sprawiedliwość zgodnie z obowiązującym prawem materialnym i stosując procedurę przewidzianą w kanonicznym prawie procesowym. Sędzia kościelny nie postępuje dowolnie, ale zachowując normy procesowe, gdyż on nie tworzy prawa, lecz je autorytatywnie stronom przysądza. Zachowanie przepisów prawa przez sędziego odnosi się więc do całego procesu rozpoznawania i wyrokowania.

Sztychmiller komentując powyższą definicję podkreśla, że nie można zgodności z prawem pojmować ciasno, jako automatycznej aplikacji prawa do podanych sytuacji faktycznych, lecz sędzia musi ustalać obiektywny stan faktyczny, interpretować stan prawny, zebrać i oceniać środki dowodowe²¹. Musi on dolożyć wszelkich starań, by trafnie dostosować zasady prawne do kon-

¹⁵ F. Roberti, *De processibus*, vol. 1, Romae 1956, s. 1.

¹⁶ T. Pieronek, *Normy ogólne kanonicznego procesu sądowego*, Warszawa 1970, s. 89.

¹⁷ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. 4, Olsztyn 1990, s. 182.

¹⁸ CIC c. 135 § 1; CCEO c. 985 § 1.

¹⁹ CIC c. 1420 § 1, 1421 § 1; CCEO c. 1086 § 1, 1087 § 1; CIC/1917 c. 1573 § 1, 1574 § 1.

²⁰ P. Gricewicz, *Zadania sędziego kościelnego*, s. 164.

²¹ R. Sztychmiller, *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*, Olsztyn 2000, s. 58.

kretnych sytuacji życiowych, bo wydany przez niego wyrok staje się prawem obowiązującym strony, a gdy przejdzie w stan rzeczy osądzonej nie może być zaczepiony²² Stąd niezbędne, by osoba pełniąca urząd sędziego kościelnego posiadała przymioty do wypełniania tego zadania, wyrażające się w: umiłowaniu prawdy, sprawiedliwości, prawości charakteru, umiejętności logicznego myślenia jak i roztropności²³ Wskazane jest też odwoływanie się sędziego do doświadczenia sądowego i własnego sumienia.

Elementy odnoszące się do predyspozycji sędziego, a nie w pełni wyakcentowane poprzednio, podniósł Pawluk w innym określeniu sędziego kościelnego, gdzie nazwał sędziego: rzecznikiem prawa kościelnego, pojętego teologicznie, a nie tylko formalnie²⁴ Takie przedstawienie urzędu sędziego, przypomina o jego zadaniu służenia dobru wspólnemu i umacnianiu praworządności w społeczności Kościoła. Misja sędziego to służba sprawiedliwości we Wspólnocie Kościoła²⁵ Ma on obowiązek i prawo rozstrzygania sporów pomiędzy wiernymi, czyli zaprowadzania sprawiedliwości i pokoju w Ludzie Bożym. Powinien to czynić, według pragnienia Kościoła, przede wszystkim w duchu miłości oraz zdając sobie sprawę z duszpasterskiego charakteru swego urzędu²⁶ Słusznie przypomina Sztychmiller, iż sędzia jako urzędnik publiczny umacnia sprawiedliwość będącą podstawą stosunków międzyludzkich, przywraca naruszony porządek prawny oraz pomaga bronić prawa każdego człowieka do życia w sprawiedliwości i słuszności²⁷ Przedstawienie zadań sędziego także w kontekście teologicznego rozumienia prawa sytuuje go w roli osoby podążającej nie tyle za brzmieniem przepisów prawa, lecz opierającej się bardziej na istotnej treści, czyli na duchu prawa²⁸

Wydaje się, że najpełniejsze określenie urzędu sędziego kościelnego, w polskiej kanonistyce, uwzględniające tak obecny stan prawny, jak i dorobek dawnej literatury przedmiotu podaje Dziega. Definicja zawierająca wszystkie istotne elementy analizowanego pojęcia brzmi: „Sędzia kościelny jest to osoba duchowna, wyjątkowo osoba świecka, ale zawsze nienaruszonej sławy i fachowo przygotowana, powołana decyzją biskupa diecezjalnego do przyjmowania, wyjaśniania i rozstrzygania sporów między wiernymi w sposób zgodny z przepisami prawa procesowego”²⁹

²² J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości i jego udział w sprawach o nieważność małżeństwa*, Lublin 1974, s. 171.

²³ R. Sztychmiller, *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*, s. 58.

²⁴ T. Pawluk, *Kanoniczny proces małżeński*, Warszawa 1973, s. 41.

²⁵ A. Dziega, *Strony sporu w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, Warszawa 1994, s. 17.

²⁶ T. Pawluk, *Kanoniczny proces małżeński*, s. 42.

²⁷ R. Sztychmiller, *Sędziowie i urzędnicy sądowi w służbie praw człowieka*, w: *Plenitudo legis dilectio*, Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Bronisławowi Zubertowi OFM z okazji 65. rocznicy urodzin, red. A. Dębiński, E. Szczot, Lublin 2000, s. 683.

²⁸ P. Gricewicz, *Zadania sędziego kościelnego*, s. 165.

²⁹ A. Dziega, *Strony sporu*, s. 19.

Podsumowując dotychczasowe analizy, można podjąć próbę wyszczególnienia konstytutywnych elementów danego pojęcia. W ich świetle urząd sędziego kościelnego:

- to ważny urząd kościelny ustanowiony prawem kościelnym dla wykonywania kościelnej władzy sądowniczej, z natury rzeczy przynależnej biskupowi diecezjalnemu;
- stanowi zadanie powierzane zgodnie z prawem przez biskupa diecezjalnego;
- jest urzędem nadanym na sposób stały lub w sposób czasowy;
- to misja do pełnienia, której powołuje się osobę duchowną lub wyjątkowo wiernego świeckiego;
- pełnić może człowiek posiadający fachowe wykształcenie w zakresie prawa, potwierdzone tytułem doktora lub przynajmniej licencjata prawa kanonicznego, oraz zdolność logicznego myślenia, roztropność i doświadczenie sądowe;
- wymaga od osoby, która go piastuje nienaruszonej sławy, prawego sumienia ze szczególnym umiłowaniem prawdy, sprawiedliwości i prawością charakteru;
- jako najistotniejsze zadanie ma na celu rozpoznanie spraw sądowych i autorytatywne rozstrzygnięcie spraw karnych lub sporów pomiędzy wiernymi, prawnie przedłożonych wobec trybunału kościelnego;
- powołany jest dla sądzenia spraw i wydawania autentycznych orzeczeń zgodnie z przepisami prawa, uwzględniając nie tylko kanoniczno-prawne, ale i duszpasterskie nachylenie prawa kościelnego wyrażone w woli rozwiązywania przez Kościół spraw w duchu miłości.

Obowiązujące dyspozycje dotyczące urzędu sędziego kościelnego wskazują na niepowtarzalne zadanie stające przed sędzią, jako zaprowadzającym pokój w Ludzie Bożym. Czyni to nie tylko w oparciu o poznane dogłębnie prawo i posiadane kwalifikacje, ale ma dokonywać tego w duchu miłości. Skoro przed urzędem sędziego kościelnego staje zadanie zaprowadzania Bożej sprawiedliwości, to rodzi się pytanie o podstawy tego urzędu i umocowanie jego władzy. W konsekwencji należy dostrzec też kwestię autoryzacji jego działań oraz możliwości uniezależnienia jego działań od innych podmiotów w Kościele.

3. Specyfika władzy sędziego kościelnego i społeczny wymiar jego urzędu

Przy wyjaśnianiu problemu dotyczącego źródeł władzy sędziego kościelnego oraz jego pozycji prawnej, konieczna jest refleksja nad naturą tego urzędu publicznego w Kościele. Sędzia kościelny pełni urząd służący dobru wspólnemu i umacnianiu sprawiedliwości w życiu społecznym, przez przywracanie naruszonego porządku prawnego oraz działania na rzecz obrony prawa każdego człowieka do życia w sprawiedliwości. Jednocześnie przydana sędziemu władza wpisuje się w niezmienną koncepcję jedności władzy świętej i posiada pełne umocowanie w jej naturze.

Institucja prawna kościelnego urzędu publicznego, określona jest prawem kodeksowym i definiowana zgodnie z duchem Soboru Watykańskiego II, jako jakiegokolwiek zadanie ustanowione na stałe z postanowienia czy to Bożego, czy

kościelnego dla realizacji celu duchowego³⁰ Dla precyzyjnego opisanego urzędu kościelnego należy dodać do powyższej definicji, iż musi on być nadany według przepisów prawa kanonicznego, przez kompetentną władzę kościelną³¹. Nieistotne jest czy ma on charakter stały, czy też ustanowiony jest stosownie do powstałej potrzeby na czas określony. Każdy urząd kościelny jest aktualizacją władzy, ponieważ za pomocą urzędów, akty władzy kościelnej mogą być spełniane z uwzględnieniem potrzeb wszystkich wiernych, a także z uwzględnieniem sytuacji Kościoła.

W przypadku urzędu sędziego możemy stwierdzić, że wyodrębnione dla urzędu zadanie ma charakter stały i jest istotne. Dlatego zakres kompetencji przydanych mu w sprawowaniu wyznaczonych obowiązków został precyzyjnie określony. Znaczenie urzędu sędziego kościelnego wynika przede wszystkim z faktu, iż osoba ta zaprowadza sprawiedliwość w Kościele. Jest to urząd publiczny, czyli ustanowiony celem ochrony dobra, jakim jest dobro publiczne Kościoła. Skoro mamy do czynienia z urzędem publicznym, to oznacza, że działania podejmowane w ramach tego urzędu nie noszą znamion czynności prywatnych, lecz wynikają z piastowania przezeń zadania ustanowionego przez społeczność doskonałą, jaką stanowi Kościół³². Czynności sędziego podejmowane są w społeczności Kościoła i powagą jego autorytetu, sam zaś urząd stanowi funkcję piastowaną dla całej społeczności, ze szczególną troską i odpowiedzialnością. Podkreślić należy, że dla wypełnienia tych funkcji, konieczne jest obdarzenie osoby urzędnika pewną swobodą w podejmowaniu decyzji, a podstawa tego tkwi w naturze urzędu publicznego. Zarówno bowiem sędzia, jak i obrońca węzła czy rzecznik sprawiedliwości są nie tylko urzędnikami pełniącymi funkcje w trybunale, ale co istotne, ich pozycja prawna wynika z podstawowej relacji do Kościoła³³.

Wypełnianie przez sędziego kościelnego urzędu publicznego oznacza, że ma on swoimi działaniami realizować konkretny cel duchowy, jakim jest służba dobru wspólnemu Kościoła oraz człowiekowi w społeczności wierzących. Troszcząc się o nie, uczestniczy w realizacji misji Kościoła, w wymiarze przywracania porządku prawnego, umacniania praworządności i karności w społeczności ludzi wierzących. Ta zasadnicza dla urzędu publicznego troska o Chrystusowy Kościół sprawia, że każda osoba piastująca urząd publiczny działa z mandatu społeczności Ludu Bożego. Takie działanie jawi się i potocznie jest określane, jako czynności dokonywane w imieniu Kościoła³⁴.

³⁰ CIC c. 145 § 1: "*Officium ecclesiasticum est quodlibet munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum in finem spirituales exercendum*"; Por. CCEO c. 936 § 1; CIC/1917 c. 145 nr1.

³¹ CIC c. 147: "*Provisio officii ecclesiastici fit: per liberam collationem ab auctoritate ecclesiastica competenti;/.../*". Por. CIC c. 146; CCEO c. 938, 939.

³² J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości*, s. 165.

³³ Por. A. Dziega, *Zadania procesowe obrońcy węzła małżeńskiego*, w: *Kościelne Prawo Procesowe, Materiały i studia*, t. 1, Lublin 1999, s. 29.

³⁴ Wyrażenie „działać w czyimś imieniu” w kontekście problemu niezawisłości sędziowskiej wydaje się być niejednoznaczne. Wypływa to z faktu, iż działanie takie można rozumieć jako prawnie lub faktycznie zależne od innej osoby czy organu. Może to wynikać z podporządkowania hierarchicznego, albo z tytułu powołania na dany urząd przez ten organ.

Należy zauważyć, iż w kościelnym procesie spornym występuje kilka osób pełniących urząd publiczny. Są nimi sędzia, obrońca węzła małżeńskiego, rzecznik sprawiedliwości, notariusz³⁵. Wszyscy oni działają *ad bonum commune Ecclesiae*, a jednocześnie wszyscy otrzymali mandat do sprawowania swej funkcji od kompetentnej władzy kościelnej. Także ich pozycja prawna jest do siebie zbliżona, choć ukierunkowana w różny sposób na zabezpieczenie nienaruszalności określonego dobra publicznego, rozpoznawalnego jako wspólne dla całego Kościoła³⁶. Wskazuje to na pewną swoistość, tkwiącą w naturze każdego urzędu publicznego, gdyż jakkolwiek wspomniane urzędy wypełniają odmienne zadania, to ich konstytutywna konstrukcja pozostaje taka sama. W sposób przewidziany dla swojego urzędu mają dążyć do wykrycia prawdy oraz realizacji sprawiedliwości, czuwać nad zachowaniem nienaruszalności dobra wspólnego Kościoła i wiernych, np. w procesach małżeńskich stać na straży sakramentalności małżeństwa. Aby zagwarantować wypełnienia tego zadania, w konstrukcję urzędów publicznych wpisano jako istotną cechę niezależność przy podejmowaniu decyzji i odpowiedzialność wobec Boga. Wprawdzie pełnią one odmienne role w wymiarze sprawiedliwości, jednak swe decyzje urzędowe podejmują wyłącznie w oparciu o przepisy prawa i własne doświadczenie. Ten akt woli następuje w sumieniu i nikt z ludzi nie jest w stanie nakazać im określonej decyzji, ani też raz podjętej nie może zacząć zmienić.

Urzędnik publiczny występuje w procesie w ramach określonej społeczności kościelnej. Swojego urzędu nie może samowolnie objąć, lecz powołany zostaje do pełnienia zadania przez biskupa diecezjalnego w danym Kościele partykularnym, kierującego się troską pasterską o powierzona mu wspólnotę. Przypomina to, że struktury sądowe w Kościele są jasno determinowane przez doktrynę teologiczną odnoszącą się do *potestas sacra*, która stwierdza odnośnie władzy sądowej, że bazę dla wszystkich struktur sądowych stanowią dwa podmioty: Biskup Rzymski na poziomie Kościoła powszechnego, a biskup diecezjalny dla Kościołów partykularnych³⁷. Chociaż jednak sędzia wykonuje władzę sądowniczą, zasadniczo przynależną biskupowi diecezjalnemu, w realizacji tego urzędu, nie reprezentuje on Kościoła diecezjalnego, ani biskupa, który mu urząd prawnie nadał. Zlecając sędziemu kościelnemu pełnienie tego urzędu, biskup uznał, iż posiada on potrzebne przymioty i kwalifikacje do wypełniania tych zadań we Wspólnocie Kościoła. Posiadane wykształcenie i walory osobiste wzmacniają gwarancje poprawnego wykorzystania posiadanej wiedzy i fachowości w dziedzinie pra-

³⁵ Zob. Więcej na temat pozycji prawnej obrońcy węzła małżeńskiego oraz promotora sprawiedliwości: A. Dziega, *Zadania procesowe obrońcy węzła małżeńskiego*, s. 23–40; S. Biskupski, *Obrońca węzła w kanonicznym procesie małżeńskim*, Łódź 1937; J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości*, Lublin 1974.

³⁶ Por. A. Dziega, *Strony sporu*, s. 148.

³⁷ Z. Grocholewski, *Zasady inspirujące Księgę VII „de processibus” KPK*, IM 4:1999, s. 154–155.

wa kanonicznego³⁸ Prawodawca kościelny, który chciał zagwarantować sędziemu nie tylko rolę kierowniczą, spełnianą w procesie, ale i przyznać wolność w podejmowaniu decyzji, wymaga od niego szeregu kompetencji określonych w kanonach 1420 – 1421, precyzyjnego zachowywania procedury, prawidłowego administrowania sprawiedliwością, oraz pewności moralnej do wyrokowania, o której w kanonie 1608 § 1 – 3³⁹

Sędzia kościelny spełniając funkcje, istotnie związane z posiadanym urzędem publicznym, podobnie jak inni pełniący podobne urzędy w sądownictwie Kościoła, staje się w specyficzny sposób niezależny od innych osób bądź społeczności. Wszelka merytoryczna kontrola i ocena działań podejmowanych przez niego, poza ustalonym w prawie trybem instancyjnym jest niemożliwa. W podejmowaniu rozstrzygających decyzji urząd sędziego wyposażony jest w przymiot nieskrepowania. Taka pozycja prawna wskazuje na podstawową relację sędziego kościelnego nie do trybunału, w którym czy też przy którym pełni urząd, lecz na jego odniesienie do Kościoła jako wspólnoty Ludu Bożego. Sędzia kościelny nie działa w imieniu biskupa ani w imieniu diecezji. Biskup diecezjalny nie jest dla sędziego organem, z którym ma konsultować swoje decyzje, bądź też drogą interwencji czy apelacji posiada prawo do zmian suwerennych sędziowskich orzeczeń, nawet w sytuacji, gdyby obiektywnie rzecz ujmując decyzje te były błędne. Nie jest on hierarchicznym przełożonym sędziego, choć posiada wyłączne prawo mianowania bądź usunięcia z urzędu sędziego⁴⁰ Jednak nawet w sytuacjach usunięcia czy pozbawienia sędziego urzędu, decyzje zapadłe podczas jego urzędowania zgodnie z prawem, nie mogą być zmienione przez biskupa. Prawodawca przewiduje inną drogę dla wzruszenia takich dekretów czy wyroków, czym zabezpiecza powagę urzędu sędziowskiego⁴¹ Skoro ustawodawca kodeksowy normuje, iż sędzia stanowi jeden trybunał z biskupem, oznacza to, że biskup nie znajduje się ponad sędzią. Co więcej, norma wskazująca na biskupa jako działającego w imieniu i autorytetem Jezusa Chrystusa, odnosi się również do każdego składu rozstrzygającego, dlatego każdy sędzia kościelny w wolny sposób podejmuje akt woli, jakim jest rozstrzygnięcie nie w imię Biskupa diecezjalnego, lecz w imię samego Boga. Dlatego ważne są w tym miejscu słowa Jana

³⁸ Por. CIC c. 1421 § 3 oraz CCEO c. 1087 § 3: "*Iudices sint integre famae /.../*"

³⁹ Por. Allocutio Joannis Paulii PP. II ad Sacrae Romanae Rotae Tribunalis Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos coram admissos, die 26 Februarii 1983, AAS 75:1983, s. 557, 3.

⁴⁰ Jeśli by sędzia działał wbrew prawu, zaniedbywał obowiązki, czy w inny sposób sprzeniewierzał się godności urzędu sędziego, biskup ma nie tylko prawo, ale obowiązek upomnieć go, przynaglić do poprawnej realizacji zadań, a nawet usunąć, gdy zachodzi taka potrzeba i prawna przyczyna. Nie ma to bezpośredniego związku ze sferą orzekania sędziowskiego, dotyczy jedynie formalnej strony działań trybunału, przez co posiada raczej charakter realizacji zadań z zakresu władzy administracyjnej. Por. CIC c. 1421 § 1, 1422; CCEO c. 1087 § 1, 1088 § 1.

⁴¹ Por. CIC c. 1620, 1645.

Pawła II, wypowiedziane do Roty Rzymskiej: „wypełniając swoje eklezjalne zadania, wezwani jesteście przez Pana Boga do przedłużania posługi apostołskiej, przez wykonywanie misji wam powierzonej i przez sprawowanie władzy wam przekazanej”⁴².

Jak już sygnalizowano stwierdzenie, iż sędzia działa w imieniu Kościoła jest niejednoznaczny. Ta wątpliwość dotyczy sytuacji, gdy działanie „w czymś imieniu” pojmujemy w kategoriach dopuszczających ewentualność ingerencji w konkretne decyzje podejmowane przez osobę sprawującą urząd sędziowski. Gdyby sędzia w ramach urzędu obwieszczał decyzje w imieniu Kościoła, sugerowałoby to, że organizacja Kościoła staje ponad urzędem publicznym i nad osobą jednostkowego sędziego. W konsekwencji teza ta prowadzi do zawisłości i podporządkowania działań sędziego Kościołowi. Stoi to w opozycji wobec przedstawionych wyjaśnień dotyczących relacji pomiędzy sędzią kościelnym a biskupem. Podobnie należy odpowiedzieć na pytanie o możliwość wpływania przez Papieża na sędziowskie decyzje. Biskup Rzymski, choć jest sędzią w całym Kościele i może wyjąć konkretne sprawy do rozpoznania osobistego, bądź przez trybunały Stolicy Apostolskiej w każdym stadium sporu, w sytuacji, gdy inny sędzia podejmie rozstrzygnięcie, nie może jakimikolwiek środkami wpływać na sposób rozpoznawania sprawy ani też ingerować w sędziowskie decyzje⁴³. Dlatego bardziej precyzyjne od sformułowania, że sędzia działa w imieniu Kościoła, wydaje się określenie, iż poprzez urząd sędziowski wyraża się i działa Kościół jako wspólnota. Skoro sędzia jako osoba pełniąca urząd publiczny działa dla zabezpieczenia dobra publicznego Kościoła oraz dla dobra poszczególnego wiernego, ujawniającego się w zagwarantowaniu człowiekowi prawa do obrony uprawnień i sprawiedliwego sądu, to słusznym wydaje się określenie, iż sędzia działa wraz z całym Kościołem w imieniu Boga.

Sędzia kościelny powinien działać ze świadomością silnego, jednoznacznego odniesienia do Boga we wszystkich swoich rozstrzygnięciach, co wyraża się w wezwaniu imienia Bożego w rozpoczęciu każdego wyroku bądź dekretu rozsądzającego⁴⁴. Zatem w naturze sprawowanego urzędu leży ścisła odpowiedzialność sędziego wobec Głowy Kościoła, którą jest Jezus Chrystus. To przed Nim sędzia zda sprawę ze swojej pracy, z jej jakości, z zaangażowania w powierzone sobie zadanie⁴⁵. Każdy podjęty przez niego akt sądowy, wydany zgodnie z szeroko pojmowanymi zasadami prawa kanonicznego, cieszy się niezależnością, a za jego skutki odpowiada w sumieniu wobec Boga. Z tej przyczyny, człowiek piastujący urząd sędziego, ma wykonywać

⁴² Allocutio Joannis Paulii PP. II ad Sacrae Romanae Rotae Tribunalis Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos coram admissos, die 28 Ianuarii 1982, AAS 74:1982, s. 450, 3.

⁴³ Por. CIC c. 1417; CCEO c. 1059; CIC/1917 c. 1569.

⁴⁴ CIC c. 1609 § 3; 1612 § 1; CCEO c. 1295 § 1: „*Sententia, post divini Nominis invocationem (...)*”

⁴⁵ Por. A. Dziegła, *Strony sporu*, s. 148.

władzę sądowniczą z wielką pokorą, jako podmiot opierający się na głębokiej wierze i realizować swe zadania jak najdokładniej oraz prawnie skutecznie. Nikt spośród ludzi nie może wydać sędziemu instrukcji dotyczącej sposobu działania, ani tym bardziej kierunku czy istoty podejmowanych decyzji oraz wyroków. Sędzia pełniąc swój urząd, jest w pełni niezależny od wszystkich organów władzy kościelnej, w tym, i tylko w tym, co jest związane z decyzjami podejmowanymi w ramach tego urzędu. Podejmując decyzje rozstrzygające spór w imieniu Boga, sędzia kościelny posiada szczególną, znacznie poważniejszą podstawę autorytetu i niezawisłości, niż to ma miejsce w innych ludzkich społecznościach. Konkretny człowiek, wprowadzony w urząd sędziego, tak jako trybunał jednego sędziego, jak i jako trybunał kolegiálny, działa razem z Kościołem. Fundamentem dla jego poczynań jest prawo Kościoła i mandat, jakim Wspólnota Kościoła go obdarzyła. Kościół wybierając konkretną osobę, kieruje się względem niej ogromnym zaufaniem. *Provisio canonica*, oddawana w tłumaczeniu jako powierzenie, wskazuje na zawierzenie, ufność do wytypowanej osoby oraz współzjednoczenie sędziego ze wspólnotą⁴⁶. Wyraża także, iż dany urząd jest spełniany na korzyść wspólnoty, której ma służyć i przekazanie go dokonuje się wewnątrz tej wspólnoty kościelnej, a nie jest nadane przez kogoś z zewnątrz⁴⁷.

Kościół stwierdza przez decyzję kompetentnej władzy, że kandydat na urząd sędziego posiada potrzebną wiedzę oraz pozostałe przymioty moralne związane z wiarą, prawością życia i identyfikuje się z nim. Naśladując biblijną zasadę Bożego wyboru sędziów, z ufnością przyjmuje, że człowiek ten godny jest, aby działać wobec wierzących nie tylko jako przedstawiciel realizującego swą misję Kościoła, ale wręcz w imieniu i powołując się na autorytet samego Boga. Inaczej mówiąc, Kościół obdarza sędziego, autonomią w jego czynnościach związanych z rozpoznawaniem i sądzeniem spraw przekazywanych przez wiernych. Wynika to z faktu, iż urząd sędziego kościelnego zawiera w swej naturze wszystkie konstytutywne składniki, niezbędne do niezależnego wypełniania przepisanych prawem zadań. Z chwilą odpowiedzialnego powierzenia przez biskupa diecezjalnego tego urzędu konkretnej osobie, zaczyna ona działać niezależnie, podejmując rozstrzygnięcia w sposób nieskrępowany przez niego. Zobowiązana jest natomiast do przestrzegania prawa oraz sprawiedliwego i odpowiedzialnego wypełniania swoich sędziowskich funkcji. Obowiązek przestrzegania nakazanej lub dozwolonej przez prawo metody postępowania procesowego, stanowi formalno-prawne zadanie nie tylko konkretnego sędziego, ale całego sądu kościelnego. Nakaz ten wynika z celu przed nim postawionego, którym jest dotarcie do prawdy oraz maksymalne zabezpieczenie uprawnień wiernych⁴⁸. Musi on dokładać wszelkich sta-

⁴⁶ A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, s. 553.

⁴⁷ M. Żurowski, *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984, s. 198.

⁴⁸ A. Dzięga, *Kanoniczno-prawne i duszpasterskie zadania trybunału diecezjalnego*, w: *Ius et lex*, Księga jubileuszowa ku czci profesora Adama Strzembosza, red. A. Dębiński, A. Grześkowiak, K. Wiak, Lublin 2002, s. 448.

rań, aby właściwie zastosować prawo do konkretnych sytuacji życiowych. Praktyczna interpretacja prawa dokonana przez wyrok może bowiem być nie tylko wyjaśnieniem prawa w sobie zupełnie pewnego, lecz *per accidens* może stanowić interpretację ścieśniającą lub rozszerzającą⁴⁹

Urząd publiczny sędziego w trybunale kościelnym ma wpisane w swoją naturę nie tylko administrowanie wymierzaniem sprawiedliwości sądowej, ale i służbę dobru duchowemu wiernych we Wspólnocie Kościoła. Ma służyć prawdzie, tak jak czyni to cały Kościół, poprzez pomoc udzielaną człowiekowi zwracającemu się do niego. Sędzia kościelny w swej działalności rozstrzyga sędowo przedłożone mu sprawy oraz ma wypełniać misję ewangeliczną, apostołską, kościelną i kapłańską łącząc je ze służbą humanitarną i społeczną⁵⁰ W tym świetle zrozumiałym się staje, że w urzędzie publicznym sędziego w społeczności Kościoła, musi się wyrażać Jego Założyciel – Chrystus, który wyznacza całemu Kościołowi misję, jaką ma spełniać i w której uczestniczy każdy sędzia na mocy przysługującej mu władzy jurysdykcji.

4. Podstawy władzy sędziego kościelnego

Kościół ze swej natury jest społecznością specyficzną, bo założoną przez Jezusa Chrystusa i kierującą się w swoich podstawowych działaniach zasadami nadanymi przez Niego. Jako wspólnota ludzi wierzących, nie posiada identycznych instytucji prawnych, jakie funkcjonują w społecznościach państwowych. Analiza natury urzędu kościelnego prowadzi do stwierdzenia, iż urząd sędziego nadany według przepisów prawa kanonicznego, daje udział w sprawowaniu władzy kościelnej. Stwierdza się to w relacji do sędziów ustanowionych wyraźnie wolą Bożą, czyli Papieża i biskupów, ale można też refleksję tę odnieść do władzy sędziowskiej osób powołanych na ten urząd wolą kompetentnego przełożonego kościelnego.

Zagadnienie autorytetu i władzy w społeczności Ludu Bożego, należy postrzegać odmiennie niż w społecznościach cywilnych, z racji innego niż w nich bezpośredniego źródła władzy⁵¹ Władza w swej istocie polega na swistej relacji dwóch podmiotów, z których jeden ma moc i możliwość związania woli drugiego⁵² Takie pojęcie władzy dotyczy struktur każdej społeczności świeckiej. U podstaw relacji w społeczności Kościoła, leży natomiast zasada, iż człowiek jest równy drugiemu, a na równym poziomie nie może być mowy o prawdziwej zwierzchności. Dlatego wspólnota kościelna podkreśla, iż istotą relacji w niej następujących jest pełna miłości odpowiedzial-

⁴⁹ J. Grzywacz, *Promotor sprawiedliwości*, s. 171.

⁵⁰ A. Dzięga, *Strony sporu*, s. 17

⁵¹ O różnych koncepcjach dotyczących rozwoju idei autorytetu, w dziejach myśli prawnej pisze m.in. Kość. Zob. A. Kość, *Filozofia prawa*, Lublin 1998.

⁵² A. Dzięga, *Elementy strukturalne kanonicznego sądowego procesu spornego*, w: *Veritati Salvificae Servire*, Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. zw. dr. hab. Edwardowi Góreckiemu z okazji 70. rocznicy urodzin, red. W. Wenz, Wrocław 2002, s. 103.

ność jednego wiernego za drugiego. Nie możliwe jest zatem, aby jeden z podmiotów swym aktem woli narzucał własną decyzję i wiązał wolę drugiego. Tak pojmowana władza miałaby za fundament ontyczną wyższość podmiotu władczego nad tym, który podlega władzy. Różnica godności podmiotów ma miejsce, gdy bierzemy pod uwagę relację pomiędzy Bogiem a człowiekiem, stworzeniem podległym woli Stwórcy. Natomiast w relacjach pomiędzy podmiotami równymi, co do godności, jakimi są ludzie, władza może istnieć tylko wówczas, gdy nastąpi dobrowolne przekazanie części praw przez jeden podmiot, na rzecz drugiego⁵³

Skoro zachodzi podległość człowieka władzy Boga, należy konsekwentnie przyjąć, iż urzędy ustanowione przez Niego i powierzone konkretnym osobom również wyposażone są we władzę nad człowiekiem⁵⁴. Z tej przyczyny władza przynależna wobec społeczności Kościoła jego Boskiemu Założycielowi Jezusowi Chrystusowi, sprawowana jest nie tylko przez Niego. Uczestnikami swojej władzy w Kościele uczynił Apostołów, posyłając ich do całego świata. Co więcej, przez sukcesję podmiotami władzy uczynił Jezus biskupów⁵⁵. Przez to biskupi mają być w swej posłudze jedynie realizatorami myśli i woli Chrystusa, który pozostaje Głową Kościoła i Nim kieruje. Zatem podstawę dla sprawowania władzy w Kościele stanowi decyzja Jezusa Chrystusa.

Władza kościelna sprawowana z woli Bożej we wspólnocie Ludu Bożego jest realizowana w sposób usystematyzowany, w oparciu o udzielenie niektórym władzy świętej, przez urzędowe kapłaństwo⁵⁶. Prawodawca kościelny, a jeszcze wyraźniej doktryna prawa, wprowadzają rozróżnienia, celem przejrzystego klasyfikowania poszczególnych funkcji władczych, wykonywanych w Kościele. Jest to wskazane a nawet konieczne, gdyż Kościół stanowi także rzeczywistość widzialną, funkcjonującą i spełniającą zadania pośród innych wspólnot ludzkich. Każda społeczność z natury swojej domaga się jakiejś typologii władzy dostosowanej do swojej specyfiki i swego charakteru. Nie ma większego zespołu, który by nie wymagał i nie zawierał w sobie interpersonalnych powiązań i relacji prawnych, stanowiących źródło zespołowych uprawnień i obowiązków. Te relacje prawne stanowią podstawę organizacji, harmonijnego zespolenia wysiłków i niezbędnej subordynacji, tak by zamierzone dobro wspólne mogło być osiągnięte⁵⁷. Wzajemne więzy i zależności stają się fundamentem z jednej strony uprawnień, a z drugiej konieczności podporządkowania się. Czynnikiem, który wprowadza ład w te relacje, oraz koordynuje wysiłki społeczności w oparciu o podstawowe prawa jest autorytet –

⁵³ M. Żurowski, *Problem władzy i powierzania urzędów*, s. 7–8.

⁵⁴ Por. M. Żurowski, *Problem władzy i powierzania urzędów*, s. 21–25.

⁵⁵ *Lumen Gentium* 18: „Jezus Chrystus, Pasterz wiekuisty, założył Kościół, posławszy Apostołów, tak, jak sam został posłany przez Ojca, chciał też, aby ich następcy, mianowicie biskupi, byli w Kościele Jego pasterzami aż do skończenia świata”

⁵⁶ L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, Lublin 1999, s. 175.

⁵⁷ M. Żurowski, *Problem władzy i powierzania urzędów*, s. 22.

władza. Jest ona konieczna jako element stabilizujący i porządkujący dążenia wszystkich jej członków⁵⁸ Władza kieruje więc działania ludzkie do zamierzonego celu, a w Kościele jest czynnikiem mobilizującym aktywność całej wspólnoty i poszczególnych jej członków do osiągnięcia celów wyznaczonych im przez Chrystusa⁵⁹

Język łaciński na określenie władzy używa słowa *potestas*, co znaczy moc, siła, skuteczność, władza, władza urzędowa⁶⁰, a ponadto oznacza ją słowem *auctoritas* tj. autorytet, powaga, wpływ, wzór, znaczenie, prawo udzielania porad z upoważnienia cesarskiego prestiż społeczny, wiarygodność⁶¹ W ogólności można rozumieć władzę jako moralne upoważnienie do pełnienia funkcji kierowniczych w określonym układzie społecznym⁶² W tak pojmowaną władzę został wyposażony Kościół przez swojego Mistrza Jezusa Chrystusa, który posiadał pełnię władzy⁶³ On to przekazał władzę apostołom, między innymi w słowach skierowanych do Piotra: „Paś baranki moje/.../ Paś owce moje⁶⁴, oraz cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związane w niebie, a co rozwiążesz na ziemi, będzie rozwiązane w niebie”⁶⁵ Wszystkim Apostołom zlecił Chrystus kierowanie nowo powstałą społecznością i ci powołani przez Boskiego Założyciela pasterze stają pomiędzy Bogiem a wiernymi⁶⁶. Z Jego polecenia spełniali stałą funkcję kierowniczą, kontynuując dzieło przez Chrystusa zaczęte. Oni przepowiadali i sprawowali sakramenty oraz przewodniczyli Ludowi Bożemu. Za pośrednictwem Apostołów Chrystus uczynił także uczestnikami swojej potrójnej misji uświęcania, nauczania i rządzenia biskupów – apostołskich następców. Oni sprawują w imieniu Chrystusa władzę w każdym pokoleniu społeczności Ludu Bożego, aczkolwiek nie jest to władza nieograniczona, gdyż darowana przez Założyciela nie podlega arbitralnym próbom przerabiania. Z drugiej strony, rządy duchowe należy rozumieć jako posługę w budowaniu *communio*, stąd władza w Kościele może istnieć tylko w ontologicznej relacji immanencji, zależności i w stałym odniesieniu do Chrystusa⁶⁷

Kierowanie wiernymi w imieniu i mocą Chrystusa, odpowiednio do celu Kościoła dokonuje się w Ludzie Bożym, dzięki kościelnej władzy rządzenia, która jest pełnią władzy publicznej. Władzę tę można wykonywać pozostając w hie-

⁵⁸ J. Krukowski, *Kościół i państwo*, Lublin 1993, s. 96.

⁵⁹ J. Krukowski, *Administracja w Kościele, Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985, s. 44.

⁶⁰ A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, s. 552.

⁶¹ A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, s. 59.

⁶² T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. 1, Olsztyn 1985, s. 293.

⁶³ Mt 28,18: „Dana mi jest wszelka władza na niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody”

⁶⁴ J 21,16-17.

⁶⁵ Mt 16,19.

⁶⁶ J 20,21: „/.../ Jak Ojciec Mnie posłał, tak i Ja was posyłam”

⁶⁷ L. Gerosa, *Interpretacja prawa w Kościele, Zasady, Wzorce, Perspektywy*, tłum. K. Kubis, A. Porębski, Kraków 2003, s. 188.

rarchicznej wspólnoty z Głową i innymi członkami kolegium biskupiego, bo za autorytetem władzy kościelnej stoi autorytet wiary. Pismo Święte przekazuje, że źródłem wszelkiej władzy w odniesieniu do człowieka jest sam Stwórca⁶⁸. W świetle tego, także władza kościelna przedstawia się jako mająca swe źródło w Bogu. O ile władza świecka ma swoją podstawę w Bożym prawie naturalnym, o tyle władza kościelna ma swe bezpośrednie źródło w Jezusie Chrystusie⁶⁹.

Z Bożego ustanowienia w Kościele cała władza prawodawcza, administracyjna i sędziowska spoczywa na Papieżu, biskupach i Soborach⁷⁰. Organy hierarchiczne Kościoła służą budowaniu i rozwojowi wspólnoty duchowej, tzn. zjednoczeniu ludzi między sobą i zarazem zjednoczeniu ludzi z Bogiem. Ponadto, organy te wypełniają misję zbawczą wobec ludzi, ponieważ pośredniczą w osiągnięciu dóbr nadprzyrodzonych wysłużonych przez Chrystusa. To pośredniczenie i władza spoczywa zwłaszcza na biskupach, kierujących powierzonymi sobie poszczególnymi Kościołami, jako zastępcach i legatach Chrystusa. Czynią to poprzez rządy, zachęty i przykłady, a także mocą swego autorytetu i władzy świętej⁷¹. Na mocy tej władzy biskupi mają prawo i obowiązek stanowienia praw dla swoich poddanych, sprawowania sądów i kierowania wszystkim, co należy do dziedziny kultu i apostołatu. Podejmując swoje decyzje w zastępstwie Jezusa Chrystusa, który sam jest Głową Kościoła, mają swoją posługę realizować zgodnie z Jego myślą i wolą.

Realizując w zastępstwie Chrystusa Jego wolę, pasterze Kościoła wypełniają trzy główne zadania Kościoła: - nauczanie, - uświęcanie, - rządzenie. Te zadania w przepowiadaniu Kościoła niejednokrotnie stanowiły podstawę podziału w sprawowaniu władzy kościelnej⁷². Jednak podział ten nie jest dostatecznie rozłączny, bo władza rządzenia służy jednocześnie uświęcaniu ludzi, a nauczanie i szafowanie środkami uświęcania jest jednocześnie autorytatywne⁷³. Ponadto z prawnego punktu widzenia podział ten trudny jest do zastosowania w porządku kanonicznym, ponieważ władza rządzenia, która funkcjonuje w dwupodziale władzy kościelnej na władzę święceń i władzę jurysdykcji, zwaną też władzą rządzenia, nie pokrywa się z władzą rządzenia z sygnalizowanym trójpodziałem misji kościelnej. Ze swej natury władza jurysdykcji odnosi się bowiem do każdego z trzech głównych zadań Kościoła⁷⁴.

⁶⁸ Rz 13,1: „Nie ma bowiem władzy, która by nie pochodziła od Boga”

⁶⁹ F. Lempa, *Pojęcie i podział władzy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, w: *Kościół i prawo* 9:1991, s. 233.

⁷⁰ W. Szafranski, *Kompetencja sądu w procesie kanonicznym*, Warszawa 1968, s. 18.

⁷¹ *Lumen Gentium* 18.

⁷² Por. *Mistici Corporis*, s. 211n; także: *Lumen Gentium* 25 - 27; *Christus Dominus* 2, 11, 30; *Apostolicam actuositatem* 2.

⁷³ J. Krukowski, *Administracja w Kościele*, s. 44.

⁷⁴ Wprowadzenie przez Ojców soborowych jednolitego pojęcia władzy świętej otwiera możliwość uznania klasycznego rozróżnienia władza święceń – władza jurysdykcji, już nie za rozróżnienie materialne, a tylko formalne. Oznacza to dwa formalnie różne sposoby wykonywania jednej władzy, o tej samej treści zbawczej. Por. E. Corecco, *Die richterliche Anvendung der „sacra potestas”*, *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 39:1990, s. 277–279.

Kościelna władza rządzenia może zostać określona, wobec powyższego, jako: wywodzące się od Chrystusa upoważnienie do kierowania i określania działalności wiernych z poszanowaniem ich wolności, aktualizujące się przez powierzenie urzędu kościelnego lub przez delegację, wykonywaną w imieniu Chrystusa lub Jego zastępcy⁷⁵ Dlatego, zważywszy normy zawarte w Kodeksie prawa kanonicznego, brak jest formalnych podstaw do identyfikowania zadań stojących przed Wspólnotą Kościoła, jako odrębnych obszarów władzy kościelnej i przyjmowania podziału na odseparowane od siebie: władzę nauczania, uświęcania oraz rządzenia. Prawodawca ani razu nie wzmiankował wyraźnie o takim podziale władzy, choć mówi o tak sprawowanych misjach i zadaniach Kościoła. Wprowadzono natomiast wyraźny przepis, iż w kościelnej władzy rządzenia wyróżnia się władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą⁷⁶

Rozróżnienia w obszarze władzy kościelnej nie przynoszą uszczerbku faktowi, że władza sprawowana przez Kościół, to jedna powierzona mu władza święta⁷⁷ Tak więc w porządku kościelnym na pierwszym miejscu obowiązującą jest zasada jedności władzy, choć nie można wykluczyć zastosowania zasady dotyczącej podziału sprawowanej władzy jako zasady wtórnej⁷⁸ W prawie kanonicznym podziały te nie mają jednak takiego wydźwięku jak monteskiuszowska koncepcja organizacyjnego podziału władzy, twierdząca, iż władza ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza powinna znaleźć się w rękach odrębnych organów, mających prawo wzajemnego hamowania się, kontrolowania i równoważenia. Inna jest ich wymowa w relacji do prawa kanonicznego, bo nie oznacza zupełnego oddzielenia od siebie władz i przyznania im autonomii. Kościół dzieli wprawdzie władzę w sposób analogiczny wobec świeckich systemów prawa, zgodnie zresztą z Jego tradycją, na władzę ustawodawczą (*potestas legislativa*), wykonawczą (*executiva*), sądowniczą (*iudicialis*), jednak nie stanowi o niezależności każdej z nich⁷⁹ Myśl przewodnia rozróżnienia pewnych obszarów w obrębie kościelnej władzy rządzenia powstała w średniowiecznym prawie kościelnym i jej cel nadal polega na umożliwieniu uporządkowanego zastępowania biskupa w jego zadaniu pasterskim⁸⁰

⁷⁵ F. Lempa, *Pojęcie i podział władzy*, s. 237.

⁷⁶ CIC c. 135 § 1; CCEO c. 985 § 1.

⁷⁷ J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, Księga I, Normy generalne, Poznań 2003, s. 212.

⁷⁸ E. Güthoff, *Der Gerichtsvikar als Stellvertreter des Bischofs bei der Ausübung der rechtlichen Gewalt in den Kodifikationen des Kanonischen Rechts*, w: *Adnotationes in iure canonico*, Festgabe Franz X. Walter zur Vollendung des 65. Lebensjahres, hrsg. E. Güthoff, K. H. Selge, Fredersdorf 1994, s. 65.

⁷⁹ Por. H. Pree, *Die Ausübung der Leitungsvollmacht*, w: *Handbuch des kanonischen Kirchenrechts*, hrsg. J. Listl, H. Schmitz, Regensburg 1999, s. 157–175.

⁸⁰ W. Aymans, *Biskupia postuga rządzenia kościołem partykularnym, O władzy biskupiej i jej wykonywaniu w świetle KPK*, tłum. B. W. Zubert, w: *Kościół i prawo* 6:1989, s. 32.

W Kościele władza rządzenia, także sędziowska nie jest autonomiczna, lecz ze swej istoty jednolita i pełna, a jej sprawowanie to wykonywanie *unius potestas sacris*⁸¹. Pełnię władzy rządzenia w całym Kościele ma Biskup Rzymu⁸², a w Kościołach partykularnych biskup diecezjalny⁸³. Jedność władzy znajduje też swoje uzasadnienie w istocie urzędu apostołskiego i w związanej z nim specyficznie pełni władzy duchowej. Z Chrystusowego ustanowienia wszystkie trzy rodzaje władzy w Kościele są skoncentrowane w hierarchicznie uporządkowanych w dwóch podmiotach. Dlatego ten, kto spełnia władzę w Kościele partykularnym nie stanowi przeciwieństwa dla posługi biskupa, lecz w niej uczestniczy, tak jak w Kościele powszechnym uczestniczy w posłudze Papieża. Tym samym organy władzy tworzą swoisty, hierarchicznie uporządkowany system, ale nie są suwerenne, lecz podporządkowane organom podstawowym, wyposażonym w pełnię władzy. Podział władzy rządzenia przeprowadzony w Kościele ma charakter funkcjonalny i jest przydatny głównie przy realizacji konkretnych zadań z nią związanych⁸⁴. Władza święta ma w całej Wspólnocie Kościoła gwarantować integralność obiektywnych danych, trwanie istotnej substancji wiary i prawdę zbawczej treści Słowa i Sakramentów⁸⁵. Z tej racji musi być traktowana jako jedna.

Dla skutecznego spełniania misji Kościoła przez sprawowanie władzy, Prawodawca kodeksowy precyzuje znane już dawniej, sprawdzone zasady dotyczące jurysdykcyjnego zastępstwa, czyli udziału we władzy rządzenia. Potwierdza, że organy władzy kościelnej nie posiadające władzy pełnej sprawują swą władzę jako zastępczą, związaną z urzędem albo jako władzę delegowaną. Mamy tu do czynienia z oparciem się o zasadę dekoncentracji. Polega ona na rozłożeniu kompetencji w określonej dziedzinie na większą niż dotychczas liczbę podmiotów, które posiadając uprawnienia, cieszą się względną samodzielnością, chociaż organ główny nie zostaje pozbawiony możliwości użycia swych dotychczasowych uprawnień⁸⁶. Skutkiem dekoncentracji władzy w Kościele, biskup ma obowiązek ustanowienia swego stałego zastępcy

⁸¹ R. Sobański, *Uwagi o funkcji sędziego w procesie o nieważność małżeństwa*, IM 3:1998, s. 48.

⁸² Por. CIC c. 331; CCEO cn. 43; CIC/1917 c. 218 § 1 i 2.

⁸³ Ponadto w Kościołach Wschodnich z urzędem Patriarchy wiąże się posiadanie władzy własnej, zwyczajnej, ale osobistej i niedelegowanej. CCEO c. 78. Por. CIC c. 391 § 1; CCEO c. 191 § 1; CIC/1917 c. 335 § 1.

⁸⁴ Dotyczy on wyodrębnienia różnych funkcji jednej władzy kościelnej, nie tyle celem ochrony subiektywnych praw wiernego, co dla lepszego funkcjonowania władzy w Kościele, w tym dla zabezpieczenia praworządności. J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, s. 221.

⁸⁵ L. Gerosa, *Interpretacja prawa w Kościele*, s. 103.

⁸⁶ Gdyby przy okazji dekoncentracji, organy zostały obdarzone niezależnością, mamy do czynienia z przerodzeniem się dekoncentracji w decentralizację. Z kolei zbytne rezerwowanie sobie przez organ podstawowy określonych kompetencji prowadzi do destrukcji w dekoncentracji i przekształcenia jej *de facto* we władzę delegowaną.

dla sprawowania władzy wykonawczej, zwanego w obrządku łacińskim wikariuszem generalnym, któremu w prawie Kościołów Wschodnich odpowiada urząd protosyncela⁸⁷ W odniesieniu do władzy sądowniczej biskup oraz eparcha ustanawiają wikariusza sądowego⁸⁸

Urząd wikariusza sądowego, sprawującego władzę sądowniczą, jest samodzielny wobec wikariusza generalnego i niezależny od niego. Co więcej, posiada wyższą niż on autonomię⁸⁹ Dzięki temu sąd kościelny jawi się jako samodzielny, niezależny i podejmujący niezawisłe rozstrzygnięcia. Choć przyporządkowany jest w strukturze Kościoła biskupowi diecezjalnemu, ale różny i zewnętrzny wobec wikariusza generalnego⁹⁰ Powstałe w wyniku dekoncentracji władzy kościelnej organy, posiadają władzę, ale nie własną i dlatego podejmują decyzje nie we własnym imieniu, ale w imieniu organu głównego. Przy zjawisku dekoncentracji ma miejsce rozkład kompetencji między organem władzy zwyczajnej własnej i organami władzy zwyczajnej zastępczej⁹¹ Rodzi to różne pytania, co do rodzaju i zakresu władzy związanej z poszczególnymi urządami ustanawianymi tą drogą przez biskupa diecezji oraz wzajemnych relacji między nimi.

Z realizacją władzy rządzenia w Kościele pozostaje ściśle związana problematyka sądownictwa kościelnego, którego podstawowym celem jest zabezpieczenie prawnego wymiaru sprawiedliwości we wspólnocie Ludu Bożego⁹². Wymiar sprawiedliwości sprawowany przez trybunały kościelne wpisany jest przez Prawodawcę w organizacyjne struktury społeczności wierzących. Ma na to wpływ fakt, że kościelna władza sądownicza, należy do podstawowych obszarów i funkcji ukazanej kościelnej władzy rządzenia⁹³ Także wobec władzy sądowniczej mają zastosowanie ogólne zasady organizacyjne, dotyczące struktury władzy świętej. Udział w nich, oparty jest na zasadzie dekoncentracji oraz sprawowaniu jurysdykcji własnej i zastępczej. Przypomina to, że wszystkie struktury sądowe Kościoła wypływają i są uzależnione albo od Papieża,

⁸⁷ Oprócz wikariusza generalnego i protosyncela prawo przewiduje możliwość ustanowienia wikariusza biskupiego i analogicznie syncela dla sprawowania władzy wykonawczej. Por. CIC c. 391 § 2; CEO c. 191 § 2; Szerzej o urzędzie wikariusza biskupiego pisze K. Orzeszyna, *Urząd wikariusza biskupiego w prawie powszechnym Kościoła łacińskiego*, Lublin 2002.

⁸⁸ Por. CIC c. 391 § 2, 475 – 481; CEO c. 191 § 2, 245 – 251; CIC/1917 c. 1572 § 1, 366–371.

⁸⁹ E. Güthoff, *Der Gerichtsvikar als Stellvertreter des Bichofs*, s. 66.

⁹⁰ H. Mussinghoff, *„Il vostro lavoro è giudiziario*, s. 66.

⁹¹ J. Krukowski, *Struktura kurii diecezjalnej według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: *Kościół i prawo*, 6:1989, s. 46. Szerzej na temat zasad dekoncentracji władzy kościelnej, jej decentralizacji i koordynacji; Tenże, *Administracja w Kościele*, s. 48–58.

⁹² A. Dziega, *Kanoniczno-prawne i duszpasterskie zadania trybunału diecezjalnego*, s. 448.

⁹³ CIC c. 135 § 1: *“Potestas regiminis distinguitur in legislativam, executivam et iudicialelem”*

albo od biskupa diecezjalnego oraz osób prawnie z nim zrównanych⁹⁴

Mając na uwadze dobro Kościoła, jakim jest sprawiedliwość oraz zważywszy, że w dziedzinie tej wyraża się zagwarantowane każdemu człowiekowi prawo do obrony uprawnień i sprawiedliwego sądu, Prawodawca wyraźnie chroni ten zakres władzy. Specyficzna funkcja kościelnej władzy sądowniczej oraz świadomość stosowania przez nią prawa w oparciu o autorytet samego Boga sprawia, że ochrona ta jest silniejsza niż zastosowana przez prawo kanoniczne w odniesieniu do władzy ustawodawczej, czy też wykonawczej⁹⁵. Wskazuje to, jak wielką wagę przywiązuje Prawodawca kościelny do sprawowania w społeczności Ludu Bożego wymiaru sprawiedliwości. Jedynie w odniesieniu do kościelnej władzy sądowniczej, kodeks odrzuca jakąkolwiek możliwość przekazania drogą delegacji zadania, które mocą posiadanej władzy wypełnia sędzia jednostkowy bądź kolegium sędziowskie⁹⁶. Każda decyzja dotycząca wyroku, a nawet dekretu musi być podjęta osobiście przez sędziego. Podstawą tego jest fakt, że podstawowym zadaniem każdej osoby sprawującej władzę sędziowską jest rozpoznanie i rozstrzygnięcie przedłożonej mu sprawy. Jediną sytuacją, w której możliwe jest prawne delegowanie w zakresie kościelnej władzy sądowniczej, to zlecenie komuś, kto nie jest sędzią dokonania jakiegoś aktu przygotowawczego. Norma o zakazie delegacji władzy rządzenia w zakresie sądenia dotyczy każdego sędziego kościelnego, niezależnie czy jego urząd został ustanowiony z woli Boga czy też Kościoła. Stąd delegowanie jej zarówno przez posiadającego Papieża, jak i przez biskupa diecezjalnego jest niedopuszczalne i nieskuteczne⁹⁷. Mimo, że posiadają władzę zwyczajną własną, jednak w tym zakresie nie przysługuje im możliwość delegowania władzy. Tym bardziej w przypadku sędziów diecezjalnych, ochrona wprowadzana przez Prawodawcę sprawia, iż nie są oni władni dokonać delegacji swych zwykłych uprawnień.

⁹⁴ Powyższe zdanie stanowi oczywistość dla kanonisty, jednak należy zwrócić uwagę, iż chodzi tu o obszar administracji sądowej i jej struktury oraz sposób ich funkcjonowania przepisany prawem. Niekiedy jest on określany mianem władzy sądowej. Nie wynika z tego tym samym, automatyczne uzależnienie poszczególnych urzędów w zakresie podejmowanych przez nie rozstrzygnięć. Zarówno sędzia, jak i obrońca węgła czy promotor sprawiedliwości za podejmowane decyzje i wyrażane stanowisko odpowiadają bardziej wobec Boga, niż przed nominującą ich władzą. Por. Z. Grocholewski, *Zasady inspirujące Księgę VII KPK*, s. 155.

⁹⁵ Por. CIC c. 135 § 2 i 3, c. 136, c. 137. W tej kwestii: A. Dziega, *Kanoniczno-prawne i duszpasterskie zadania trybunału diecezjalnego*, s. 451–452.

⁹⁶ CIC c. 135 § 3: *“Potestas iudicialis, qua gaudent iudices aut collegia iudicialia, exercenda est modo iure praescripto, et delegari nequit, nisi ad actus cuius decreto aut sententiae praeparatorios perficiendos”*

⁹⁷ Papież Jan Paweł II wskazał w odniesieniu do działalności Roty Rzymskiej, iż jej sędziowie uczestniczą – w sposób zastępczy – w urzędzie Piotrowym, prowadząc postępowanie, osadzając, wyrokując, dlatego też nie traktuje się tutaj o zwykłej delegacji, ale o głębokim uczestniczeniu w misji, tj. w posłudze Biskupa Rzymskiego. Por. *Allocutio Joannis Paulii PP. II ad Rotae Romanae Praelatos Auditores coram admissos*, die 30 Ianuarii 1986, AAS 78:1986, s. 924, 5.

Wobec tak stanowczego uregulowania zasad rządzących wypełnianiem funkcji sędziowskich, rodzi się pytanie o przyczyny, leżące u podstaw takiego unormowania oraz o to, jakie są źródła władzy sędziego kościelnego, skoro Prawodawca w ten szczególny sposób zabezpiecza podejmowanie decyzji sądowych. Na postawione powyżej pytania nie uzyskamy bezpośredniej odpowiedzi. Możemy jednak starać się o dotarcie do nich, w oparciu o normy dotyczące sprawowania władzy sędziowskiej w Kościele.

Kodeks prawa kanonicznego stanowi, iż głównym sędzią w społeczności Kościoła partykularnego jest biskup diecezjalny i władny jest wykonywać władzę zakresu sądowego względem wszystkich spraw przez prawo nie wyjętych, czyniąc to osobiście, bądź przez osoby przez niego powołane⁹⁸. Z tej normy kodeksowej wynika, że pełniący nad diecezją władzę pasterską biskup, jest zarazem stróżem prawa i karności kościelnej oraz szeroko pojmowanej sprawiedliwości, uwzględniającej słuszość i miłosierdzie. Dlatego posiada on w zakresie sądowym, wobec podlegających mu wiernych, władzę:

- zwyczajną, złączoną z piastowanym urzędem;
- własną, albowiem sprawuje ją w swoim imieniu;
- bezpośrednią, gdyż może ją spełniać w każdej sytuacji osobiście, w nieskrępowany sposób, jak i z pomocą ustanowionych przez siebie urzędów, bądź też niektóre kwestie może sobie wręcz zarezerwować.

Wypełnianie tego biskupiego zadania przez inne osoby, realizuje się przy pomocy ustanowionego zgodnie z prawem organu, jakim jest trybunał diecezjalny. Osobami stosującymi w nim prawo i zaprowadzającymi sprawiedliwość są sędziowie kościelni. W ukonstytuowanym trybunale Kościoła partykularnego, czołową rolę odgrywa wikariusz sądowy⁹⁹. Na podstawie wyznaczonych mu przez Prawodawcę zadań procesowych, możemy opisać ogólną figurę sędziego¹⁰⁰. Prawo kanoniczne decyduje, że oficjał stanowi jeden trybunał z biskupem, skutkiem czego powinien on wykonywać władzę sądową nie tylko zgodnie z normami prawa kanonicznego, lecz także zgodnie z wolą biskupa diecezjalnego¹⁰¹. Prawodawca zakłada, że wola biskupa diecezjalnego powinna być zawsze zgodna z normami prawa kanonicznego i przez to nie powinny powstawać żadne napięcia między wolą biskupa a wolą jego trybunału. Tak ukształtowany urząd powołany do sprawowania kościelnej

⁹⁸ CIC c. 1419 § 1.

⁹⁹ Urząd, którego zadaniem jest stałe zastępowanie biskupa diecezjalnego w sprawowaniu przysługującej mu władzy sędziowskiej, określany był poprzednio mianem oficjała. Por. CIC c. 1420 § 1.

¹⁰⁰ Ponieważ Prawodawca w kodeksie zrezygnował ze szczegółowego opisywania sprawowanych przez sędziów różnych funkcji, dlatego niejednokrotnie należy posiłkować się przepisami prawnymi odnoszącymi się bezpośrednio do innej grupy sędziów. Ponadto oficjał, bądź wiceoficjał stanowią trybunał jednego sędziego, a w trybunale kolegialnym pełnią funkcję przewodniczącego turnusu orzekającego, co czyni normy dotyczące ich postępowania w procesie aktualnymi dla wszystkich sędziów kościelnych.

¹⁰¹ CIC c. 1420 § 2.

władzy sądowniczej, cechuje posiadanie *potestas iudiciaria ordinaria*. Władza sądenia wpisana jest zatem jako zadanie związane z każdorazowym piastowaniem urzędu sędziego kościelnego. Należy pamiętać, iż sędzia nie wypełnia tego zadania w swoim imieniu, ale wykonuje go w oparciu o mandat przekazany mu przez biskupa społeczności Kościoła diecezjalnego. Dlatego, jak podkreśla wielu komentatorów, władza sędziego kościelnego, nie wliczając Papieża i biskupa diecezjalnego, ma charakter władzy zwyczajnej, ale zastępczej – *potestas vicaria*¹⁰² Osoba, której powierza się urząd sędziego posiada go z woli biskupa diecezjalnego i uczestniczy w aktualizacji biskupiej władzy sędziowskiej. Pełniąc zaś ten urząd, staje na straży praworządności i sprawiedliwości oraz służy dobru publicznemu w konkretnym Kościele diecezjalnym¹⁰³ Nie można jednak odczytywać stojącego przed każdym sędzią zadania, jako wykonywania władzy sądowniczej w imieniu biskupa lub diecezji. Są autorzy, którzy dość wyraźnie wskazują na zasadność rozróżnienia pomiędzy władzą sędziego jako takiego (czyli każdego sędziego, także oficjała i wiceoficjała) a pewnym, tzw. wikariuszowskim obszarem władzy wikariusza sądowego¹⁰⁴

Struktura władzy w Kościele, odrębna od struktury obecnej w systemach polityczno-prawnych sprawia, że inaczej należy patrzeć na wzajemne relacje hierarchiczne podmiotów oraz ewentualną ich zależność. Również specyfika kościelnego wymiaru sprawiedliwości determinuje inność kanonicznego prawa procesowego. Oryginalność ta wynika z faktu, iż administrowanie sprawiedliwością w Kościele nie może być widziane inaczej, jak tylko włączone w służbę zbawienia. Charakter spełnianej misji sprawia, że w związku z wykonywaniem jakiegokolwiek władzy w Kościele, bardziej możemy mówić o odpowiedzialności sprawujących władzę przed Bogiem niż przed organem władzy nadrzędnej¹⁰⁵ Potwierdzeniem powyższego jest fakt, że biskup diecezjalny otrzymuje władzę nie tyle od organów nadrzędnych, co przez konsekrację biskupią. Władza święta nie pochodzi zatem od wiernych, lecz od Boga.

Niepowtarzalność władzy sędziowskiej polega na tym, że w urząd sędziego kościelnego wpisany jest specyficzny atrybut, odnoszący się do podej-

¹⁰² Inaczej statuował to zagadnienie poprzedni kodeks, w którym według kanonu 334 § 1 władza biskupa w diecezji posiadała atrybuty zwyczajnej i bezpośredniej, ale nie mówił o władzy własnej. Jednak i wówczas podkreślano, iż moc biskupiego rozstrzygnięcia pochodzi nie z władzy papieskiej, lecz ma swoje źródło w Bożym prawie. Por. H. Müller, *Die rechtliche Stellung des Diözesanbischofs gegenüber Generalvikar und Bischofsvikar, Zur Rechtslage nach dem CIC/1983*, Archiv für katholisches Kirchenrecht 153:1984, s. 402.

¹⁰³ Dlatego wikariusz sądowy nie może ustanawiać sędziów diecezjalnych. Por. J. Weber, *Der Diözesanrichter, Verfassungsrechtliche Gestalt und gegenwärtige Ausgestaltung*, w: *Kirchliches Recht als Freiheitsordnung, Gedenkschrift für Hubert Müller*, hrsg. H. Müller, R. Weigand, Würzburg 1997, s. 268.

¹⁰⁴ Kwestia wydaje się wymagać bliższych badań i bardziej szczegółowych analiz, wychodzących jednak poza obszar zainteresowań niniejszej rozprawy. Por. A. Dziega, *Zadania trybunału diecezjalnego*, w: *Struktura i zadania kurii diecezjalnej*, red. J. Krukowski, K. Warchałowski, Warszawa 2003, s. 143, 146-147.

¹⁰⁵ Z. Grocholewski, *Specyfika wymiaru sprawiedliwości w Kościele*, PK 41:1998 nr 3-4, s. 27.

mowanych przez niego rozstrzygnięć procesowych. Sędzia wraz z urzędem otrzymuje zgodnie z prawem kościelną jurysdykcję sądową, jej mocą działa w procesie oraz dokonuje rozstrzygnięć¹⁰⁶. Dzięki takiemu ukształtowaniu jego władzy, decyzje podejmowane przez niego nie są dokonywane w oparciu o jego własny autorytet. Sędzia kościelny działa nie na podstawie osobistego autorytetu, ani mocą jakiegokolwiek ludzkiego bądź społecznego autorytetu. Źródłem władzy dla osoby, która ma za zadanie działać i wyrokować, jest najwyższy autorytet. Wyraźnie jest to widoczne w osobie Papieża i biskupów diecezjalnych, posiadających urząd ustanowiony wolą Bożą. Z Jego woli stanowią oni podmiot władzy i sprawują pełnię władzy pasterskiej nad powierzonym sobie ludem w zastępstwie Chrystusa. Władzę tę mają realizować w zgodzie z Bożą wolą. Prawo kościelne zaznacza w związku z tym, że w porządku teologicznym, nawet posiadający pełną władzę pasterską biskup diecezjalny, nie jest ostatecznym źródłem władzy sędziowskiej.

Podobnie należy ocenić źródło kościelnej władzy jurysdykcyjnej każdego sędziego kościelnego. Sędzia, tworząc jeden trybunał z biskupem, uczestniczy w jego władzy oraz działa w jego zastępstwie. Zatem każda władza sądownicza w Kościele, czy to złączona z posiadaną sakrą, czy też będąca następstwem nadania urzędu sędziego, pochodzi od Chrystusa, czyli w Bogu posiada jednoznaczne podstawy¹⁰⁷. Moc rozstrzygnięć sędziego, którego biskup ustanowił jest taka, iż nie może jej zmienić ani w nią ingerować. Oznacza to, że za sędziowskim powołaniem na urząd stoi inna siła, pozwalająca na aktualizację niezależnych jego uprawnień¹⁰⁸. Skoro sam biskup pełni jedynie rolę wyraziciela woli i myśli Chrystusa w społeczności konkretnego, jemu powierzonego Kościoła, to akty władzy sądowej, jakich dokonuje każdy sędzia, są podejmowane nie imieniem biskupa czy Kościoła, ale ze świadomością własnej małości oraz z przywołaniem Imienia Bożego¹⁰⁹.

Specyfika urzędu sędziego kościelnego tkwi w naturze tego urzędu o charakterze publicznym. Osoba spełniająca przepisane prawem wymagania na urząd sędziego zostaje wybrana przez biskupa i sprawuje urząd niejako z mandatu społeczności kościelnej. Mimo jednak wpisania w struktury organizacyjne Kościoła partykularnego, pozycja prawna sędziego kościelnego naznaczona jest fundamentalną niezależnością jego decyzji. Ukształtowanie kościelnej władzy rządzenia zakresu sądowniczego ukazuje, że podstawy dla pozycji sędziego tkwią w samej specyfice społeczności Kościoła. Wspólnota ta została założona przez Jezusa Chrystusa i On jest ostatecznym podmiotem władzy w Kościele. Dlatego osoby, którym powierzono sprawowanie władzy, także władzy sądowniczej w Kościele, stają i dźwigają odpowiedzialność wobec Niego.

¹⁰⁶ A. Dziega, *Kanoniczno-prawne i duszpasterskie zadania trybunału diecezjalnego*, s. 453.

¹⁰⁷ F. Bersini, *La figura del giudice ecclesiastico nei discorsi del Papa*, *Il Diritto ecclesiastico* 97:1986, s. 634–636.

¹⁰⁸ J. Weber, *Der Diözesanrichter*, s. 268.

¹⁰⁹ Stąd słuszną wydaje się opinia, że podstawą i wzorcem wszystkich sędziów w Kościele jest Chrystus, sprawiedliwy sędzia. Por. H. Mussinghoff, *„Il vostro lavoro è giudiziario*, s. 68.